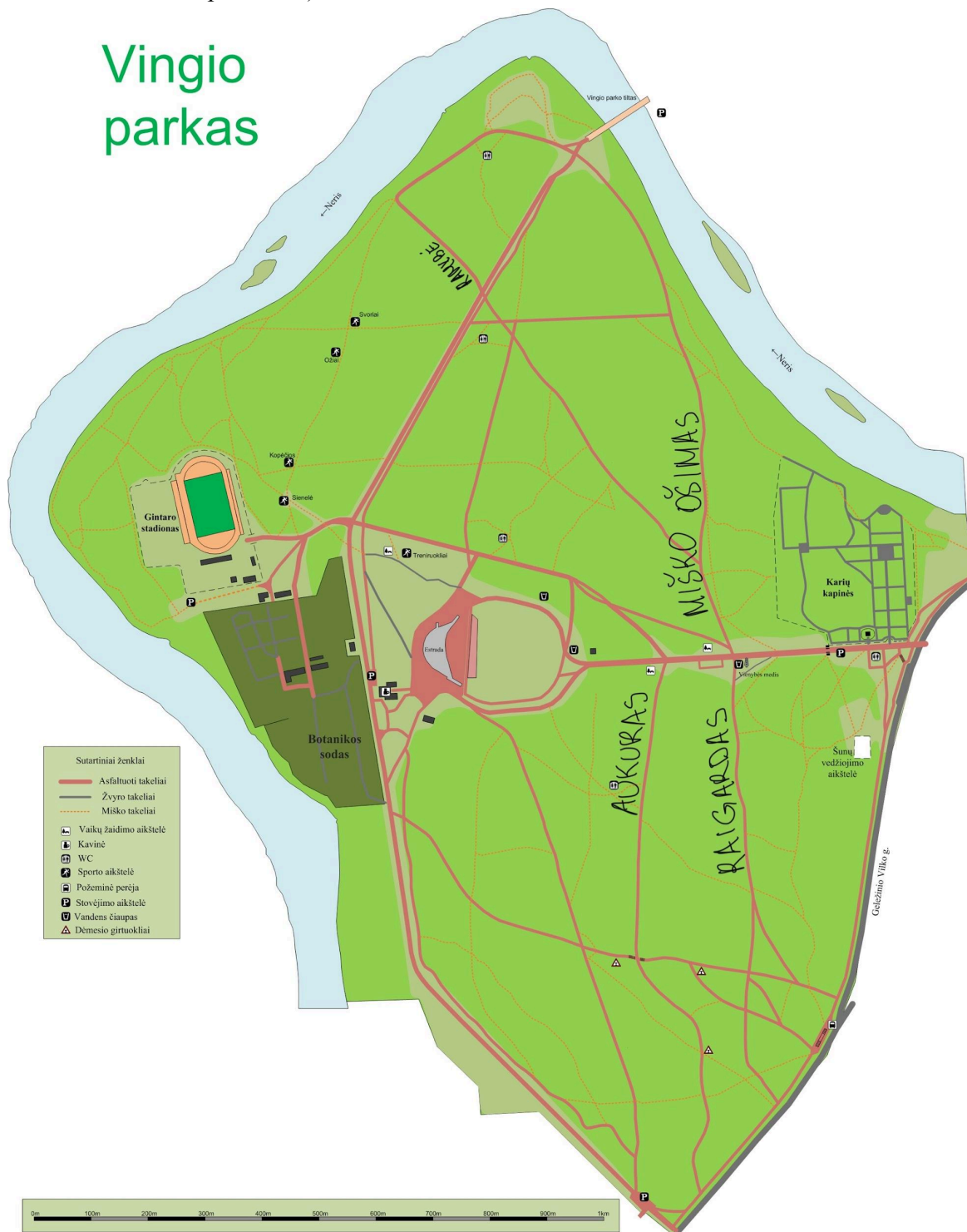

Ketrios stichijos M. K. Čiurlionio paveikluose ir muzikoje
Žemėlapis takams rasti (mokytojas gali savo nuožiūra sudaryti pamokos maršrutą, pradėti galima nuo bet kurio paveikslo)

Vingio parkas

Šaltinis: vilniausparkai.lt

Pamoką pradėsime trumpai prisimindami ką žinome apie lietuvių dailininką ir kompozitorių Mikalojų Konstantiną Čiurlionį. Taigi, ką apie jį prisimenate? Papildysiu jūsų informaciją:

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911) – patį ryškiausią pėdsaką Lietuvos kultūroje palikęs kompozitorius ir dailininkas yra unikalus kūrėjas Europos meno istorijoje. Savo kūrybinių ieškojimų įvairiapusiškumu M. K. Čiurlionis gali būti prilyginamas renesanso meistrams. Per vos dešimt metų trukusį kūrybos kelią jis sukūrė apie keturis šimtus muzikos kūrinių, tarp jų dvi stambias simfonines poetas, uvertiūrą, kantatą chorui ir orkestrui, dvi sonatas ir kelis variacijų ciklus fortepijonui, styginių kvartetą, kūrinius chorui bei daugybę fortepijoninių opusų. Tuo pat metu, per vos šešerius metus trukusį tapytojo kelią, Čiurlionis nutapė daugiau nei tris šimtus paveikslų, sukūrė nemažai grafikos darbų, be to, paliko literatūros ir poezijos kūrinių, reikėsi publicistikoje, eksperimentavo meninėje fotografijoje. Jo užrašų sąsiuviniai iš studijų Varšuvos muzikos institute laikų atskleidžia domėjimąsi geologija ir istorija, chemija ir geometrija, fizika ir astronomija, astrologija ir mitologija, senosiomis ir moderniomis kalbomis, klasikine ir naująja filosofija, rytų ir vakarų religijomis.

M. K. Čiurlionio muzika sudaro Lietuvos profesionaliosios muzikos aukso fondą. Į ją remiasi visa XX a. Lietuvos muzikinė kultūra. Per neilgą kūrybinį laikotarpį, kuris truko šiek tiek ilgiau nei dešimtmetį, M. K. Čiurlionio muzika progresavo nuo tradicinio romantizmo iki modernių atonaliąją muziką pranašaujančių kompozicijų. Šiandien, deja, nežinome, kiek iš viso M. K. Čiurlionis buvo sukūręs muzikos, nes didelė dalis rankraščių neišliko, kiti, manoma, sudegė karo metu ar dingo istorijos verpetuose. O tai, kas išliko – daugiausia eskizai, juodraščiai, muzikinių idėjų fragmentai.

Siekiant įamžinti M. K. Čiurlionio atminimą, Vilniaus taryba bevardžius Vingio parko takus pavadino kompozitoriaus ir dailininko paveikslų vardais. Šiandieną mes aplankysime keturis takus: „Ramybė“, „Aukuras“, „Raigardas“ ir „Miško ošimas“, susipažinsime su informacinėse lentose pateikta informacija. Minėti takai pasirinkti ne atsitiktinai. Keturių gamtos stichijos daugelį amžių buvo įkvėpimas tiek dailininkams, tiek kompozitoriams, tad Mikalojus Konstantinas Čiurlionis - ne išimtis. Minėtuose paveiksluose mes bandysime atpažinti keturias gamtos stichijas ir klausysimės keturių skirtingų M. K. Čiurlionio kūrinių, kuriuose jos taip pat atsispindi.

- Kokios yra keturios gamtos stichijos? Žemė, oras, vanduo, ugnis.
- Prisimink ir įvardyk keletą muzikos kūrinių, kuriuose taip pat vaizduojama gamta, gamtos stichijos. Galimi atsakymai: A. Vivaldi koncertų ciklas „Metų laikai“, L. van Bethovenas 6-oji simfonija „Pastoralinė“ ir kt.

ŽEMĖ

- Pažvelkite į Čiurlionio triptiką „Raigardas“ ir atsakykite su kokia stichija jis gali būti siejamas? Apsišvalgyk aplink, kodėl būtent šiam takui priskirtas šis paveikslas?

Atsakymas: su žeme.

„Raigardas“ – vienintelis iš gamtos tapytas ir visiškai užbaigtas M. K. Čiurlionio peizažas. Tai vientisa panoraminė kompozicija, „iš paukščio skrydžio“ vaizduojanti Druskininkų apylinkėse esantį legendų apgaubtą Raigardo slėnį, kurį taip mėgo M. K. Čiurlionis. „Tai čia, anot žmonių pasakojimų, nugrimzdęs tas didysis miestas Raigardas – su fantastiškais bokštais, su skambančiais Velykų naktį varpais, su balto marmuro sienomis ir auksiniais stogais. Tai to vargšo paskendusio miesto gyventojų gerosios vėlės klaidžioja po raistus ir kaip žvaigždės danguje žiba vidurnaktį pelkėse. Tai iš to miesto piktosios vėlės išeina naktį pakelėse gąsdinti pravažiuojančių žmonių, visokių piktų išdaigų jiems krėsti. Tai čia tylių naktį girdimas širdį veriantis šauksmas: „Gelbėkit, gelbėkit, skęstu!“ < ... > Tai čia mėnesienoje skamba nuostabi muzika, lyg iš po žemės sklindanti, tokia liūdna, bet kartu guodžianti, negirdėtų instrumentų garsais aidinti.“ (Čiurlionytė J. Atsiminimai apie M.K. Čiurlionį. – Vilnius: Vaga, 1973. – P. 77).

Žemės stichijai artimas šis M. K. Čiurlionio kūrinys - Sonata II „Pavasario sonata“: I d. Allegro. Skenuok kodą ir klausyk.

- Kokiam instrumentui skirtas kūrinys?
- Koks kūrinio tempas? Nuotaika?
- Svarstyk, kodėl būtent šis kūrinys pavadintas „Pavasario sonata“?

ORAS

- Pažvelkite į Čiurlionio paveikslą „Miško ošimas“ ir atsakykite su kokia stichija jis gali būti siejamas? Apsišvalgyk aplink, kodėl būtent šiam takui priskirtas šis paveikslas?

Atsakymas: su oru

- Įsižiūrėkite į paveikslą, galbūt regimas vaizdas jums primena pažįstamą instrumentą?

Atsakymas: Arčiau žiūrovo nuvirtęs medis kuria arfos formą iš medžių: jie ir pati arfa, ir jos stygos. Tą įvaizdį sustiprina balsva ranka, braukianti per medžius - stygas. Tai vienas iš ankstyvųjų M.K. Čiurlionio paveikslų, nutapytas Varšuvoje. Tamsūs, vargonų vamzdžius ir arfos stygas primenantys medžių kamienai, balzgana miško rūko ranka regimą vaizdą paverčia skambančiu akordu, miško ošimą – muzika. Ši sinestetinė kompozicija – tai vienas pirmųjų dailininko bandymų sujungti regimąjį ir girdimąjį pradus į vieną visumą. Tai idėja, įgavusi platų diapazoną vėlesnėje M.K. Čiurlionio kūryboje.

Simfoninė poema „Miške“ (1901) yra pirmasis lietuvių kompozitoriaus M. K. Čiurlionio simfoninis kūrinys. Simfoninę poemą „Miške“ jis dedikavo savo draugui, visgi, būdamas gyvas neišgirdo jos skambant gyvai. Taip pat nutiko ir su simfonine poema „Jūra“.

M. K. Čiurlionis simfoninė poema „Miške“. Klausyk šio kūrinio eidamas taku:

- Kokį miško vaizdą muzikoje perteikia Čiurlionis? Ar tai jaunuolynas, o gal šimtametė giria?
- Apibūdink kūrinio pradžios dinamiką.

UGNIS

- Pažvelkite į Čiurlionio paveikslą „Aukuras“ ir atsakykite su kokia stichija jis gali būti siejamas? Apsižvalgyk aplink, kodėl būtent šiam takui priskirtas šis paveikslas?

Atsakymas: su ugnimi

„Aukuras“ – tai viena monumentaliausių Čiurlionio kompozicijų. Dailininkas sugretino stambias laiptuotos piramidės formas su tolumoje plytinčia horizontalia jūros plokštuma. Vaizdas atsiveria iš „paukščio skrydžio“. Aukuro sienos ištapytos jau matytais kituose Čiurlionio paveiksluose motyvais – raitelio kelionė, karžygio kova su slibinu, angelų kopimas laiptais, egiptietiškos piramidės... Už aukuro matosi plytinti rami jūra, o žemė sudaryta iš salelių. Aukuro dūmai kyla aukštyn į dangų.

M. K. Čiurlionis fuga b-moll: fugos pagrindinė tema raitosi kaip dūmas, kylantis iš aukuro viršaus - ji ryški ir nenuspėjama. Klausyk:

- Ar kūrinyje galime aiškiai girdėti mažoro/minoro dermę?
- Jei pieštam melodijos kontūrą, kaip jis atrodytų? Gali nubrėžti pagaliuku ant žemės.

VANDUO

- Pažvelkite į Čiurlionio paveikslą „Ramybė“ ir atsakykite su kokia stichija jis gali būti siejamas? Apsišvalgyk aplink, kodėl būtent šiam takui priskirtas šis paveikslas?

Atsakymas: su vandeniu

Pats Čiurlionis kadaise laiške rašė: „Mėgstu tylą, bet šiandien negaliu jos pakęsti. Atrodytų lyg kas sėlintų. Baisu. Atėjo man į galvą mintis, kad toje tyloje glūdi svarbi paslaptis. Tarpais atrodo, kad toji tyli ir tamsi naktis tai kažkokia milžiniška baidyklė. Išsikėtojo ir lėtai lėtai atalsuoja. Plačiai atvertos sustingusios didžiulės akys, o jose abejingumo gelmė ir kažkokia svarbi paslaptis.“ Visą paveikslą užpildo sala - kalnas, kuriam atsispindint vandenyje, atrodo kaip vandenyje tūnantis, roplį primenantis monstras. Du galbūt žvejų deginami laužai atrodo kaip stebinčios akys. Vanduo raibuliuoja - vis atsispindi sala ir laužai. Dangus pilnas vibruojančių linijų. Visas dangus, vanduo - šviesus, tik kalnas / sala - juodi.

M. K. Čiurlionis kadaise rašė: „Norėčiau sudėti simfoniją iš bangų ošimo, iš šimtametės girios paslaptingos kalbos, iš žvaigždžių mirksėjimo, iš mūsų dainelių ir mano bekraščio ilgesio“. Ir taip gimė simfoninė poema „Jūra“. Einant taku klausyk šio kūrinio, po to atsakyk į mokytojos klausimus. M. K. Čiurlionis simfoninė poema „Jūra“:

- Prisimink ir atsakyk, kokios instrumentų grupės sudaro simfoninį orkestrą?
- Kokia jūra vaizduojama šiame kūrinyje? Ar ji rami/nerimastinga...?

Kūrybinės dirbtuvės „Atkurk M. K. Čiurlionio paveikslą”

Mokiniam susiskirstyti į komandas po 4-5 narius. Susiskirstyti į komandas gali padėti ši programėlė: randomlists.com

Mano rankose keturių kitų M. K. Čiurlionio paveikslų nuotraukos. Jūsų komandinė užduotis - naudojantis šiomis nuotraukomis ir pasitelkiant gamtines medžiagas (lapus, šakeles, akmenis ir t.t.) pabandyti kuo tiksliau atkurti šiuos paveikslus. Susirinkite reikiamas medžiagas ir savo paveikslą dėliokite ant žemės. Iš šakelių ar kitų gamtinių medžiagų padarykite paveikslo rėmus. Užbaigę paveikslą įsivaizduokite, jog turite galimybę sukurti bet kokią muzikinį kūrinį šiam paveiksliui iliustruoti. Kokie instrumentai jį atliktų? Koks būtų muzikos tempas ir nuotaika? Pristatykite savo atkurtą M. K. Čiurlionio paveikslą klasės draugams ir papasakokite jiems koks muzikos kūrinys galėtų iliustruoti šį dailės kūrinį. Paveikslai:

Paveikslas „Liūdesys I” iš ciklo „Liūdesys”

Saulė eina Vėžio ženklą. VI paveikslas iš ciklo „Žodiakas“

Saulė eina Avino ženklą. III paveikslas iš ciklo „Zodiakas”

„Tvirtové“

„Bokštai”

Klausimai refleksijai:

- Kas šiandien tau paliko didžiausią įspūdį?
- Ką papasakotum draugui, kurio nebuvo pamokoje?
- Ar norėtum pamatyti daugiau M. K. Čiurlionio paveikslų?

Šaltiniai: [Vilniaus miesto savivaldybė - Vingio parke – pažintis su Lietuvos genijaus M. K.](#)

[Čiurlionio kūryba \(vilnius.lt\)](#);

[Čiurlionio kelias » Apie Čiurlionį \(ciurlioniokelias.lt\)](#);

[Klasika LT | Straipsniai - M. K. Čiurlionis gali skambėti ir KITAIP](#);

<https://ciurlionis.eu/gallery/painting>.